অধ্যায় ৮ঃ কেইন্সৰ ভোগ ফলন

অধ্যায় গাঁথনি

৮.১ উদ্দেশ্য
৮.২ পৰিচয়
৮.৩ আয়-ভোগ সম্পর্ক
৮.৪ ভোগৰ মনস্তাত্ত্বিক তত্ত্ব
৮.৫ ভোগৰ গড় প্ৰৱণতা আৰু প্ৰান্তিক প্ৰৱণতা
৮.৫.১ APC আৰু MPC ৰ তাৎপর্য্য
৮.৫.২ APC আৰু MPC ৰ সম্পর্ক
৮.৬ ভোগ ব্যয়ক প্ৰভাৱিত কৰা কাৰক
৮.৬.১ ভোগ ফলনক প্ৰভাৱিত কৰা বিষয়নিষ্ঠ উপাদান
৮.৬.২ ভোগ ফলনক প্ৰভাৱিত কৰা বস্তুনিষ্ঠ উপাদান
৮.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
৮.৮ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান
৮.৯ অধিক জানিবৰ বাবে
৮.১০ আৰ্হি প্ৰশ্ন

৮.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- কেইন্সৰ ভোগ ফলন সম্পর্কে জানিব পাৰিব
- কেইন্সৰ ভোগৰ মনস্তাত্ত্বিক তত্ত্বৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব
- ভোগৰ গড় প্ৰৱণতা আৰু প্ৰান্তিক প্ৰৱণতাৰ সংজ্ঞা জানিব পাৰিব
- গড় আৰু প্ৰান্তিক প্ৰৱণতা কেনেদৰে গণনা কৰা হয় জানিব পাৰিব
- ভোগ ফলনক প্ৰভাৱিত কৰা কাৰকসমূহ জানিব পাৰিব।

৮.২ পৰিচয়

এই অধ্যায়টিত কিছুমান মৌলিক ধাৰণা — যেনে কেইন্সৰ ভোগ ফলন, ভোগৰ মনস্তাত্ত্বিক তত্ত্ব, ভোগৰ গড় আৰু প্ৰান্তিক প্ৰৱণতা, ভোগক প্ৰভাৱিত কৰা কাৰক ইত্যাদি আলোচনা কৰা হৈছে।

কেইন্সৰ ভোগ ফলনটোৱে এখন অর্থনীতিত আয় আৰু ভোগৰ মাজৰ সম্পর্কক বুজায়। ভোগ ব্যয় হ'ল বর্তমানৰ প্ৰকৃত আয়ৰ এটা ফলন। ভোগ ফলনটোৱে উপভোক্তাৰ আয়ৰ স্তৰ আৰু ভোগ ফলনৰ পৰস্পৰ সম্পর্কক বুজায়।

ভোগৰ মনস্তাত্ত্বিক তত্ত্ব হ'ল আয়ৰ পৰিবৰ্তনৰ ফলত ভোগৰ সৈতে জড়িত কিছু মনস্তাত্ত্বিক ধাৰণা। সাধাৰণতে, আয় বৃদ্ধিৰ লগতে ভোগ বৃদ্ধি আয় বৃদ্ধিৰ অনুপাততকৈ কম হয়; অর্থাৎ আয় বৃদ্ধিৰ ফলত মানুহৰ ভোগ বৃদ্ধি হোৱাৰ প্ৰৱণতা দেখা যায়।

ভোগৰ গড় প্ৰৱণতা হ'ল ভোগ ব্যয় আৰু আয়ৰ অনুপাত।

ভোগৰ প্ৰান্তিক প্ৰৱণতা হ'ল আয়ৰ পৰিবৰ্তনৰ সাপেক্ষে হোৱা ভোগ ব্যয়ৰ পৰিবৰ্তন।

ভোগ ব্যয়ক প্ৰভাৱিত কৰা কাৰকসমূহ হ'ল — মজুৰি স্তৰৰ পৰিবৰ্তন, লাভ আৰু লোকচান, চৰকাৰৰ ৰাজকোষীয় নীতিৰ পৰিবৰ্তন, উপভোক্তাৰ আচৰণ আৰু প্ৰত্যাশা, আয়ৰ বিতৰণ, সামগ্ৰীৰ আপেক্ষিক দৰ, সুতৰ হাৰৰ পৰিবৰ্তন, বিত্তীয় নীতি ইত্যাদি।

৮.৩ আয়-ভোগ সম্পৰ্ক

আমি আগৰ খণ্ডত আলোচনা কৰিলোঁ যে ভোগ ফলনে ভোগ ব্যয় আৰু আয়ৰ সম্পৰ্কক বুজায়। পৃথিৱীৰ বহুতো অর্থনীতিবিদে এই দুটা চলকৰ মাজৰ সম্পৰ্কক বর্ণনা কৰিছে। সংস্থাপিত অর্থনীতিবিদ আডাম স্মিথেও ভোগ ফলনৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰিছে। আন অর্থনীতিবিদ আৰ্ণেষ্ট এঞ্জেলে ১৮৫৭ চনত পৰিয়ালৰ বাজেটৰ সহায়ত ভোগৰ বিধি গঠন কৰিছিল, য'ত তেওঁ আয়ৰ পৰিবৰ্তনৰ ফলত ভোগৰ প্ৰৱণতাৰ পৰিবৰ্তন ব্যাখ্যা কৰিছিল। অধ্যাপক মালথাছ আৰু উইক্সেলেও ব্যৱসায় চক্ৰত ভোগ ফলনৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰিছে। সংস্থাপিক অর্থনীতিবিদ আলফ্ৰেড মার্ছালে সঞ্চয় আৰু উপভোক্তাৰ আয়ৰ সম্পৰ্ক প্ৰতিস্থা কৰিছিল। মার্ছালে এই সম্পৰ্ক হ্ৰস্বকালীন তাৰতম্যতাৰ তুলনাত দীর্ঘকালীন বৃদ্ধিৰ ভিত্তিতহে বিশ্লেষণ কৰিছিল।

প্ৰকৃততে, কেইন্সে ভোগ আৰু আয় সম্পৰ্কক এক নির্দিষ্ট ক্ৰমত তাৎপর্য্যপূর্ণ ভাৱে ব্যাখ্যা কৰিছিল। কেইন্সৰ মতে, ভোগ ব্যয় হ'ল বর্তমানৰ প্ৰকৃত আয়ৰ এক ফলন। আমি এই সম্পৰ্কক ফলনীয় ৰূপত তলত দিয়া ধৰণে প্ৰকাশ কৰিব পাৰোঁ।

$C = f(y)$

য'ত C হ'ল ভোগ ব্যয় আৰু Y হ'ল উপভোক্তাৰ আয়।

৮.৪ ভোগৰ মনস্তাত্ত্বিক তত্ত্ব

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা আমি ভোগ ফলনৰ অর্থ আৰু ৰূপ জানিলোঁ। অধ্যায়টিৰ এই অংশত ভোগৰ মনস্তাত্ত্বিক তত্ত্ব আলোচনা কৰা হ'ব। অর্থনীতিবিদ কেইন্সে ভোগৰ মনস্তাত্ত্বিক তত্ত্বটো উদ্ভাৱন কৰিছিল। এই তত্ত্ব অনুসৰি, মানুহে বর্ধিত আয়ৰ বিপৰীতে তুলনামূলকভাৱে কম পৰিমাণত ভোগৰ ব্যয় বৃদ্ধি কৰে। এই তত্ত্বটোৱে মানুহৰ ভোগ ব্যয়ৰ ক্ষেত্ৰত মনস্তাত্ত্বিক আচৰণ সম্পৰ্কে ব্যাখ্যা কৰে। আয় আৰু ভোগৰ প্ৰৱণতা দিয়া থাকিলে, এই বিধিটোৱে মানুহে কেনেদৰে নিজৰ আয় ভোগ আৰু সঞ্চয়ৰ মাজত ব্যয় কৰে, সেই বিষয়ে বর্ণনা কৰে।

কেইন্সৰ ভাষাত "(ভোগৰ) মৌলিক মনস্তাত্ত্বিক বিধি যাৰ ওপৰত আমি আমাৰ পূর্বৰ জ্ঞান বা অভিজ্ঞতাৰ ভিত্তিত অতি বিশ্বাসযোগ্যভাৱে নির্ভৰশীল, সেই বিধি অনুসৰি, মানুহে

সাধাৰণতে আয় বৃদ্ধিৰ লগে লগে ভোগৰ পৰিমাণো বৃদ্ধি কৰে; কিন্তু আয় যি পৰিমাণে বৃদ্ধি হয়, সিমান পৰিমাণে নহয়, অর্থাৎ আয় বৃদ্ধিৰ তুলনাত ভোগ কম পৰিমাণে বৃদ্ধি পায়।"

এতিয়া আমি কেইন্সৰ মনস্তাত্বিক তত্ত্বৰ অভিধাৰণা তিনিটা আলোচনা কৰিম।

কেইন্সৰ মনস্তাত্বিক তত্ত্বৰ প্রথম অভিধাৰণা অনুসৰি, যেতিয়া সর্বমুঠ আয় বৃদ্ধি হয়, ভোগ ব্যয় বৃদ্ধি হয়, কিন্তু কিছু কম পৰিমাণে। অর্থাৎ

$$\partial C < \partial Y$$

বা আৰু $\partial C > 0$

য'ত ∂C হ'ল ভোগ ব্যয়ৰ পৰিবর্তন ∂Y হ'ল আয়ৰ পৰিবর্তন। আন অর্থত, স্বাভাৱিক অৱস্থাত ভোগৰ প্রান্তিক প্রৱণতা ধনাত্মক, কিন্তু 1 তকৈ কম হয়।

কেইন্সৰ দ্বিতীয় অভিধাৰণা অনুসৰি, বর্ধিত আয় কোনো এক নির্দিষ্ট অনুপাতত ভোগ আৰু সঞ্চয়ৰ মাজত ব্যয় কৰা হয়। দ্বিতীয় অভিধাৰণাটো প্রথম অভিধাৰণাটোৰ অনুঘটক। এই অভিধাৰণা তলৰ সমীকৰণৰ সহায়ত বর্ণনা কৰিব পাৰি —

য'ত হ'ল উপভোক্তাৰ সঞ্চয়ৰ পৰিবর্তন।

তৃতীয় অভিধাৰণা অনুসৰি, বর্ধিত আয়ৰ ফলত ব্যয় আৰু সঞ্চয় আগতকৈ কম হোৱাৰ সম্ভাৱনা খুব কম। আনহাতে, এই অভিধাৰণাই ভোগফলনৰ হ্রস্বকালীন স্থিৰতাক গুৰুত্ব দিয়ে।

$$\frac{\partial C}{\partial Y} = \frac{\partial C}{\partial Y} + \frac{\partial S}{\partial Y} < 1$$

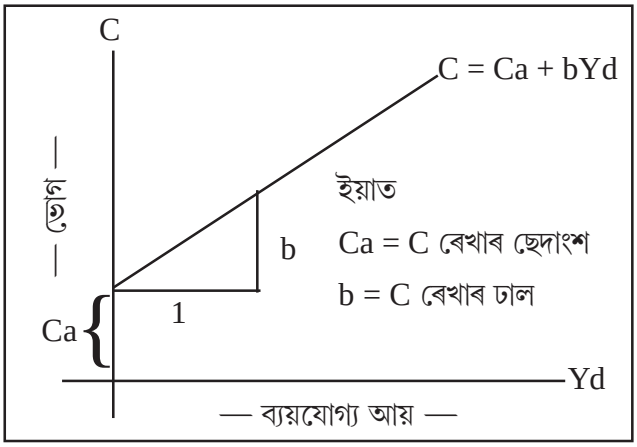
সেয়েহে আমি কব পাৰোঁ যে কেইন্সৰ ভোগ ফলন ভোগৰ মনস্তাত্বিক বিধিৰ ওপৰত প্রতিস্থিত, যিয়ে আয় আৰু ভোগৰ সম্পর্ক বুজায়। ইয়াক তলৰ সমীকৰণৰ ৰূপত প্রকাশ কৰিব পাৰি —

$C = Ca + bYd, 0 < b < 1$।

য'ত C = উপভোগ, Ca = স্বয়ংক্রিয় উপভোগ b = ভোগৰ প্রান্তিক প্রৱণতা Yd = ব্যয়যোগ্য আয়।

সমীকৰণটোৱে ভোগ ফলনক অসমানুপাতিক আৰু ৰৈখিক ৰূপত প্রকাশ কৰে। ফলনটোৰ অসমানুপাতিক হোৱাৰ মূলতে হ'ল স্বয়ংক্রিয় উপাদান; আৰু সৰল ৰেখাৰ বা ৰৈখিক হোৱাৰ মূলতে হ'ল স্থিৰ প্রান্তিক প্রৱণতা। ভোগ ফলন ৮.১নং চিত্রৰ সহায়ত দেখুওৱা হ'ল —

চিত্র ৮.১ কেইন্সৰ ভোগ ৰেখা

বিধিটোৰ তিনিওটা অভিধাৰণা তলৰ 8.1 নং কাল্পনিক তালিকাৰ সহায়ত দেখুৱাব পাৰি —

তালিকা ৮.১ উপভোক্তাৰ আয় আৰু ভোগৰ অনুসূচী (কৌটিত)

ব্যয়যোগ্য আয় (Y)	ভোগ c = f (Y)	সঞ্চয় (S = Y – C)
0	30	– 30
70	80	– 10
130	130	00
190	180	10
250	230	20
310	280	30
370	330	40

তালিকা ৮.১ ত দেখুওৱা হৈছে যে ভোগ ব্যয় হ'ল আয়ৰ এক বর্ধিত ফলন। তালিকাত দেখা যায় যে যেতিয়া উপভোক্তাৰ আয় শূন্য, মানুহে ধাৰ লৈ বা সঞ্চয়ৰ সহায়ত ব্যয় কৰে। আয় বৃদ্ধিৰ লগে লগে ভোগ ব্যয় বৃদ্ধি হয়, কিন্তু ক্রমহ্রাসমান হাৰত। তালিকা ৮.১ ত দেখা যায় যে যেতিয়া আয় ৬০ কৌটি বৃদ্ধি হয়, তেতিয়া ভোগ ব্যয় ৫০ কৌটিলৈ বৃদ্ধি হয় আৰু বাকী ১০ কৌটি সঞ্চয়লৈ প্রবাহিত হয়।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ ঃ তলৰ উক্তিবোৰ শুদ্ধ নে অশুদ্ধ উল্লেখ কৰক।

(ক) কেইন্সে ভোগৰ মনস্তাত্বিক তত্বটো উদ্ভাৱন কৰিছিল। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

(খ) ভোগ ফলন হ'ল ভোগ ব্যয় আৰু আয়ৰ অনুপাত। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

প্রশ্ন নং ২ ঃ ভোগ ফলন বুলিলে কি বুজে? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

.....

.....

৮.৫ ভোগৰ গড় প্ৰৱণতা আৰু প্ৰান্তিক প্ৰৱণতা

আগৰ আলোচনাত আমি কেইন্সৰ ভোগৰ মনস্তাত্বিক তত্ত্ব আৰু ইয়াৰ ধৰ্ম সম্পৰ্কে জানিলোঁ। অধ্যায়টিৰ এই খণ্ডত ভোগ ফলনৰ ধৰ্ম সম্পৰ্কে বৰ্ণনা কৰিম।

ভোগ ফলনৰ দুটা ধৰ্ম আছে।

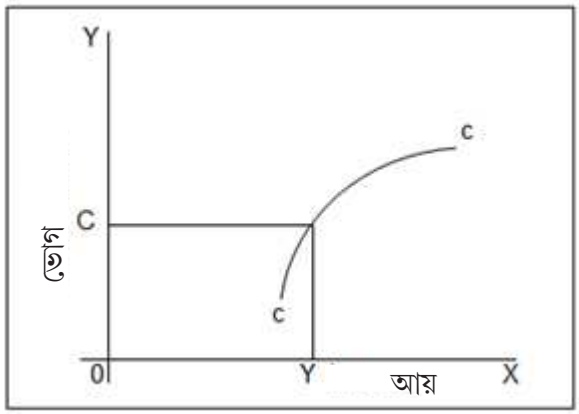
- **ভোগৰ গড় প্ৰৱণতা ঃ** ভোগ ব্যয় আৰু উপভোক্তাৰ আয়ৰ অনুপাতকে ভোগৰ গড় প্ৰৱণতা বুলি কোৱা হয়। ইয়াক উপভোক্তাৰ আয়ৰ শতাংশ হিচাপত ভোগ ব্যয়ৰ সহায়ত গণনা কৰা হয়। ভোগৰ গড় প্ৰৱণতা (APC) সদায় আয়ৰ উপভোগত ব্যয় কৰা অংশৰ সহায়ত প্ৰকাশ কৰা হয়। ইয়াক সাংকেতিকভাৱে তলত দিয়া ধৰণে প্ৰকাশ কৰিব পাৰি —

$$\text{ভোগৰ গড় প্ৰৱণতা (APC)} = \frac{C}{Y} \rightarrow (1)$$

য'ত C হ'ল ভোগ ব্যয়, Y হ'ল উপভোক্তাৰ আয়।

সাধাৰণতে, যেতিয়া উপভোক্তাৰ আয় বৃদ্ধি হয়, APC হ্ৰাস হয়। কাৰণ, আয় বৃদ্ধিৰ তুলনাত ভোগ ব্যয় কম পৰিমাণে বৃদ্ধি হয়। আমি ভোগৰ গড় প্ৰৱণতা চিত্ৰ ৮.২ ৰ সহায়ত প্ৰকাশ কৰিব পাৰোঁ।

চিত্ৰ ৮.২ ঃ ভোগৰ গড় প্ৰৱণতা

এতিয়া চিত্ৰ ৮.২ ৰ পৰা আমি cc ৰেখাৰ যিকোনো বিন্দুতেই ভোগৰ গড় প্ৰৱণতা নিৰ্ণয় কৰিব পাৰোঁ। যেনে S বিন্দুত ভোগৰ গড় প্ৰৱণতা হ'ব —

$$\text{APC} = \frac{OC}{OY}$$

- **ভোগৰ প্ৰান্তিক প্ৰৱণতা ঃ** ভোগৰ গড় প্ৰৱণতাৰ লগত ভোগৰ প্ৰান্তিক প্ৰৱণতাৰ আলোচনাও জড়িত। ভোগৰ প্ৰান্তিক প্ৰৱণতা হ'ল — আয়ৰ পৰিবৰ্তন আৰু ভোগৰ পৰিবৰ্তনৰ অনুপাত। আমি ভোগৰ প্ৰান্তিক প্ৰৱণতাক আয়ৰ পৰিবৰ্তনৰ সাপেক্ষে হোৱা ভোগৰ গড় প্ৰৱণতাৰ পৰিবৰ্তনৰ সহায়ত প্ৰকাশ কৰিব পাৰোঁ। আনহাতে, ভোগৰ প্ৰান্তিক প্ৰৱণতা হ'ল ভোগ ব্যয়ৰ হাৰৰ পৰিবৰ্তন।

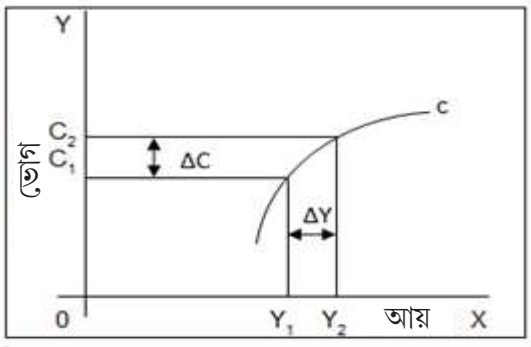
$$MPC = \frac{\text{ভোগৰ পৰিবৰ্তন } (C_1C_2)}{\text{আয়ৰ পৰিবৰ্তন } (Y_1Y_2)}$$

সাংকেতিকভাৱে, ভোগৰ প্ৰান্তিক প্ৰৱণতা (MPC) তলত দিয়া ধৰণে প্ৰকাশ কৰিব পাৰি —

$$MPC = \frac{\Delta C}{\Delta Y} \quad \text{---------- (2)}$$

য'ত, ΔC আৰু হ'ল যথাক্ৰমে ভোগ আৰু আয়ৰ পৰিবৰ্তন। ভোগৰ গড় প্ৰৱণতাৰ দৰে প্ৰান্তিক প্ৰৱণতাও চিত্ৰ ৮.৩ ৰ সহায়ত দেখুৱাব পাৰি —

চিত্ৰ ৮.৩ ঃ ভোগৰ প্ৰান্তিক প্ৰৱণতা

চিত্ৰ ৮.৩ ত আমি ভোগৰ প্ৰান্তিক প্ৰৱণতা গণনা কৰিব পাৰোঁ। ওপৰত উল্লেখ কৰাৰ দৰে, ভোগৰ প্ৰান্তিক প্ৰৱণতা হৈছে আয়ৰ পৰিবৰ্তনৰ ফলত হোৱা আয় আৰু ভোগৰ পৰিবৰ্তনৰ মাজৰ অনুপাত। চিত্ৰত য়ে আয়ৰ পৰিবৰ্তনক দেখুৱাইছে, ঠিক সেইদৰে C_1C_2 য়ে ভোগৰ পৰিবৰ্তনক দেখুৱাইছে। এতিয়া ভোগৰ পৰিবৰ্তনক (C_1C_2), আয়ৰ পৰিবৰ্তনেৰে (Y_1Y_2) ভাগ কৰি আমি ভোগৰ প্ৰান্তিক প্ৰৱণতা গণনা কৰিব পাৰোঁ। গতিকে ভোগৰ প্ৰান্তিক প্ৰৱণতা হৈছে —

৮.৫.১ APC আৰু MPC ৰ তাৎপৰ্য্য

আগৰ খণ্ডত ভোগৰ গড় আৰু প্ৰান্তিক প্ৰৱণতাৰ অৰ্থ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হ'ল। আমি APC আৰু MPC গণনা কৰা পদ্ধতি সম্পৰ্কেও বিশ্লেষণ কৰিলোঁ। এই খণ্ডত ভোগৰ গড় আৰু প্ৰান্তিক প্ৰৱণতাৰ তাৎপৰ্য্য বৰ্ণনা কৰা হ'ব।

আগতে কোৱা হৈছে যে ভোগৰ প্ৰান্তিক প্ৰৱণতা হ'ল ভোগৰ গড় প্ৰৱণতাৰ পৰিবৰ্তনৰ হাৰ। সাধাৰণতে, যেতিয়া আয় বৃদ্ধি হয়, MPC হ্ৰাস পায়; কিন্তু APC তকৈ বেছি নহয়। আনহাতে, যেতিয়া আয় হ্ৰাস পায়, MPC বৃদ্ধি পায়; আৰু APC বৃদ্ধি হয়, কিন্তু এক ধীৰ গতিত। জন মেয়নার্ড কেইন্সে তেওঁৰ ভোগৰ মনস্তাত্ত্বিক তত্ত্বত MPC ক গুৰুত্ব দিছে। ইয়াৰ প্ৰধান কাৰণ হ'ল কেইন্সে তেওঁৰ 'The General

Theory of Employment, Interest and Money' গ্ৰন্থখনত হ্ৰস্বকালত অধিক গুৰুত্ব দিছে। হ্ৰস্বকালত MPC ৰ তাৎপর্য্য APC তকৈ বেছি। কেইন্সৰ মতে, MPC ৰ মূল্য শূন্য (০) আৰু এক (১)ৰ মাজত থাকে (0<MPC<1)। ইয়ে সাধাৰণ অত্যধিক উৎপাদন বা অপূর্ণ নিয়োগৰ ভাৰসমতাৰ সম্ভাৱনাক তাত্ত্বিকভাৱে বর্ণনা কৰিব পাৰে। আকৌ, MPC য়ে গুণক তত্ত্বও বর্ণনা কৰিব পাৰে। MPC বেছি হ'লে, গুণকো বেছি হয়। MPC ভোগৰ আচৰণ অধ্যয়ন কৰাতো ব্যৱহাৰ কৰা হয়। সাধাৰণতে, ধনী শ্ৰেণীৰ MPC কম হয় আৰু দুখীয়া শ্ৰেণীৰ MPC বেছি হয়।

কিন্তু কেইন্সৰ পৰবর্তী অর্থনীতিবিদসকলৰ মতে, দীর্ঘকালত MPC আৰু APC সমান আৰু প্ৰায় ০.৯ ৰ সমান।

৮.৫.২ APC আৰু MPC ৰ সম্পর্ক

ইয়াৰ আগৰ খণ্ডত আমি APC আৰু MPC ৰ তাত্ত্বিক তাৎপর্য্য ব্যাখ্যা কৰিলোঁ। এই খণ্ডত APC আৰু MPC ৰ সম্পর্ক ব্যাখ্যা কৰা হ'ব। আগৰ খণ্ডত উল্লেখ কৰা হৈছে যে — APC হ'ল কোনো নির্দ্দিষ্ট আয় আৰু ভোগ ব্যয়ৰ অনুপাত। আকৌ MPC হ'ল আয়ৰ পৰিবর্তনৰ সাপেক্ষে হোৱা ভোগৰ পৰিবর্তন।

এতিয়া আমি ভোগ ফলনৰ এই দুটা ধর্ম সম্পর্ক বর্ণনা কৰিম। ইয়াক তলৰ তালিকা ৮.২ ত এটা কাল্পনিক উদাহৰণৰ সহায়ত দেখুওৱা হ'ল। এই উদাহৰণটোত আমি এটা স্থিৰ ভোগ ফলন ধৰি লৈছোঁ, য'ত আয় ৬০ কৌটি বৃদ্ধি হয় আৰু ইয়াৰ অনুপাতত ভোগ ৫০ কৌটি বৃদ্ধি হয়। এই সম্পর্কটো ৮.২ নং তালিকাৰ সহায়ত দেখুওৱা হৈছে।

তালিকা ৮.২ ঃ APC আৰু MPC ৰ সম্পর্ক (কৌটিত)

আয়	ভোগ	APC = C/Y	APS= 1 – APC (S/Y)	MPC = Δ C/ Y	MPS = 1–MPC
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
150	150	150/150 = 1 or 100%	0	_____	_____
210	200	200/210 = 0.95 or 95%	0.05 (1-0.95)	50/60 = 0.83	0.17
270	250	250/270 = 0.93or 93%	0.07(1-0.93)	50/60 = 0.83	0.17
330	300	300/330 = 0.91or 91%	0.09(1-0.91)	50/60 = 0.83	0.17
390	350	350/390 = 0.90Or 90 %	0.10 (1-0.90)	50/60 = 0.83	0.17

তালিকা ৮.২ ত APC আৰু MPC, APC আৰু MPC ৰ সম্পর্কৰ ভিত্তিত গণনা কৰা হৈছে। ওপৰৰ তালিকাৰ স্তম্ভ ২ আৰু ৩ য়ে ভোগ আৰু আয়ৰ অনুপাতক দেখুৱাইছে। তালিকাত দেখা যায় যে, যেতিয়া আয় বৃদ্ধি হয়, উপভোক্তাৰ APC হ্ৰাস

হয়। যেতিয়া আয় ১৫০ কৌটিৰ পৰা ২১০ কৌটিলৈ বৃদ্ধি হয় APC ১ ৰ পৰা ০.৯৫ লৈ হ্রাস পায়। ঠিক সেইদৰে আয় যেতিয়া ২১০ কৌটিৰ পৰা ২৭০ কৌটিলৈ বৃদ্ধি পাইছে, APC ০.৯৫ ৰ পৰা ০.৯৩ লৈ কমি আহিছে। তালিকাখনৰ ৪র্থ স্তম্ভত দেখুওৱা সঞ্চয়ৰ গড় প্রৱণতা (APS) তলত দিয়া ধৰণে গণনা কৰা হৈছে।

APC + APS = 1

APS = 1 – APC

তালিকাৰ স্তম্ভ ৫ ত আয়ৰ পৰিবর্তন আৰু ভোগৰ পৰিবর্তনৰ সহায়ত MPC দেখুওৱা হৈছে। স্তম্ভ ৫ ত দেখুওৱা সঞ্চয়ৰ প্রান্তিক প্রৱণতা (MPS) তলত দিয়া ধৰণে সম্পর্কিত —

MPC + MPS = 1

$\Rightarrow$ MPS = 1 – MPC.

৮.৬ ভোগ ব্যয়ক প্রভাৱিত কৰা কাৰক

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা আমি ভোগৰ মনস্তাত্ত্বিক তত্ত্ব, ভোগ ফলনৰ ধর্ম সম্পর্কে আলোচনা কৰিলোঁ। অধ্যায়টিৰ এই খণ্ডত আমি ভোগ ব্যয়ক প্রভাৱিত কৰা কাৰকসমূহ ব্যাখ্যা কৰিম।

ভোগ ব্যয়ক প্রভাৱিত কৰা কাৰকসমূহ আমি বিশদভাৱে দুটা ভাগত ভগাব পাৰোঁ — বিষয়নিষ্ঠ আৰু বস্তুনিষ্ঠ উপাদান। প্রথমতে বিষয়নিষ্ঠ উপাদানৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম।

৮.৬.১ ভোগ ব্যয়ক প্রভাৱিত কৰা বিষয়নিষ্ঠ উপাদান

ভোগ ব্যয়ক প্রভাৱিত কৰা বিষয়নিষ্ঠ উপাদানে ভোগ ব্যয়ৰ ঢাল আৰু দিশ নির্ণয় কৰে। এই বিষয়নিষ্ঠ উপাদানবোৰ মনস্তাত্ত্বিক; এইবোৰ মানুহৰ সামাজিক আচৰণৰ লগত জড়িত। উপভোক্তাৰ বহুতো ব্যক্তিগত উদ্দেশ্য থকা দেখা যায় যাৰ ফলত তেওঁলোকে আয়ৰ এটা অংশ ব্যয় নকৰাকৈ থাকে — যথা, আকস্মিক বিপদৰ সৈতে মোকাবিলা কৰিবলৈ, বৃদ্ধ বয়স, ব্যাধি, মুনাফা অর্জনৰ প্রত্যাশা বা স্বাধীনচিতীয়া মনোভাৱ আদি।

ভোগ ব্যয়ক প্রভাৱিত কৰা বিভিন্ন ধৰণৰ ব্যৱসায়িক মনোবৃত্তি আছে। কেইন্সে চাৰিটা অভিপ্রায় উল্লেখ কৰিছে—

- **সংগঠন ঃ** ইয়ে ডাঙৰ মাত্রাত কিবা এটা কৰাৰ বা সম্প্রসাৰণ কৰাৰ ইচ্ছাক নির্দেশ দিয়ে।
- **তাৰল্য ঃ** এই অভিপ্রায়ে বিপদ আৰু অজ্ঞাত সমস্যাসমূহক সমাধান কৰাৰ ইচ্ছাক বুজায়।
- **আয় বৃদ্ধি ঃ** এই অভিপ্রায়ে উপভোক্তাই ব্যৱসায় পৰিচালনাৰ বাবে বৃহৎ পৰিমাণৰ আয় সংগ্রহ কৰাৰ ইচ্ছাক বুজায়।

- **বিত্তীয় নিপুণতা ঃ** এই অভিপ্ৰায়ে অৱক্ষয়ৰ বিপৰীতে বিত্তীয় সম্পদ আহৰণৰ ইচ্ছাক বুজায়।

৮.৬.২ ভোগ ব্যয়ক প্ৰভাৱিত কৰা বস্তুনিষ্ঠ উপাদান

ভোগ ব্যয়ক প্ৰভাৱিত কৰা বস্তুনিষ্ঠ উপাদানসমূহ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল—

- **হঠাৎ উদ্ভৱ হোৱা লাভ আৰু লোকচান ঃ** ইয়াৰ ফলত ভোগ ফলন উৰ্দ্ধমুখী বা নিম্নগামী হয়। উদাহৰণস্বৰূপে, ষ্টক বজাৰত হঠাৎ হোৱা লাভ বা লোকচানে ভোগ ফলনক স্থানান্তৰিত কৰে।
- **ৰাজকোষীয় নীতিৰ পৰিৱৰ্তন ঃ** কৰ আৰু অনা-কৰা ৰাজহ আৰু ৰাজহুৱা ব্যয়ৰ ক্ষেত্ৰত হোৱা ৰাজকোষীয় নীতিৰ পৰিৱৰ্তনে ভোগ ব্যয়ক প্ৰভাৱিত কৰে। সামগ্ৰীত আৰোপ কৰা ক্ৰমবৰ্দ্ধমান কৰে ভোগ ফলনক প্ৰভাৱিত কৰে। আনহাতে, ক্ৰমহ্ৰাসমান কৰ নীতি আৰু লগতে কল্যাণমূলক কাৰ্যসূচীত কৰা ব্যয়ে ভোগ ফলনক উৰ্দ্ধমুখী কৰে।
- **মজুৰি আৰু দৰমহাৰ পৰিৱৰ্তন ঃ** ইয়ে ভোগ ফলনক উৰ্দ্ধমুখী বা নিম্নমুখী কৰে। যদি শ্ৰমিকসকলে বৰ্দ্ধিত আয়ৰ ফলস্বৰূপে অধিক পৰিমাণে ব্যয় কৰে, তেন্তে ভোগ ৰেখাডাল উৰ্দ্ধমুখী হয়। কিন্তু যদিহে বৰ্দ্ধিত আয় সামগ্ৰীৰ দৰ বৃদ্ধিতকৈ কম হয়, তেন্তে ভোগ ৰেখাডাল নিম্নগামী হয়।
- **সুতৰ হাৰৰ পৰিবৰ্তন ঃ** বজাৰ সুতৰ হাৰৰ পৰিবৰ্তনে পৰোক্ষভাৱে ভোগ ফলনক প্ৰভাৱিত কৰে। সুতৰ হাৰ বৃদ্ধিয়ে বণ্ড (Bond)ৰ দাম হ্ৰাস কৰে আৰু ইয়ে উপভোক্তাৰ সঞ্চয়ৰ প্ৰৱণতা নিৰুৎসাহিত কৰে। সুতৰ হাৰৰ পৰিবৰ্তনে উপভোক্তা সকলক এবিধ সম্পদৰ সলনি আন এবিধ সম্পদৰ পিনে ঢাল খুৱাব পাৰে।
- **নিগমসমূহৰ বিত্তীয় নীতি ঃ** সংৰক্ষণ বিনিয়োগ, লাভ্যাংশ বিতৰণ ইত্যাদিত নিগমসমূহে লোৱা বিত্তীয় নীতিয়ে ভোগ ফলনক প্ৰভাৱিত কৰে। উদাহৰণস্বৰূপে, যদিহে নিগমে সংৰক্ষণ হিচাপে অধিক নগদ মুদ্ৰা নিজৰ হাতত ৰাখি থয়, তেন্তে লাভৰ অংশ কম হ'ব আৰু ইয়ে ভোগ ফলনক নিম্নগামী কৰিব।
- **সঞ্চয়ৰ প্ৰৱণতা ঃ** সঞ্চয়ৰ প্ৰতি মানুহৰ ধ্যান-ধাৰণায়ো ভোগ প্ৰভাৱিত কৰে। যদি উপভোক্তাই বৰ্তমানৰ ভোগৰ তুলনাত ভৱিষ্যতৰ ভোগক বেছি মূল্য দিয়ে তেতিয়া তেওঁলোকে সঞ্চয় বেছি কৰিব আৰু ইয়ে ভোগ ফলনক প্ৰভাৱিত কৰিব। আন কিছুমান উপাদান যেনে জীৱন বীমা আঁচনি, ভৱিষ্য নিধি আৰু অন্য কল্যাণমূলক আঁচনি আদিয়েও ব্যয় প্ৰভাৱিত কৰে। সাধাৰণতে, কোনো এক অৰ্থনীতিত MPS বেছি হ'লে ভোগৰ প্ৰৱণতা কম হয়।
- **আয়ৰ বিতৰণৰ ধৰণ ঃ** ভোগ ফলনটো প্ৰভাৱিত কৰা এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ উপাদান হৈছে আয়ৰ বিতৰণ ধৰণ। যদি কোনো এক সমাজত আয়ৰ বিতৰণত অসমতাই দেখা দিয়ে তেন্তে ভোগ ফলন কম হয়। কাৰণ ধনী শ্ৰেণীৰ ভোগৰ প্ৰৱণতা কম,

আনহাতে দুখীয়াৰ ভোগৰ প্ৰৱণতা বেছি। চৰকাৰে বিভিন্ন উন্নয়নমূলক কাম-কাজৰ জৰিয়তে ধনী আৰু দুখীয়া শ্ৰেণীৰ মাজৰ অসমতা হ্ৰাস কৰিলে, ভোগ ফলন উৰ্দ্ধগামী হ'ব পাৰে।

- **ডুচেনবাৰীৰ (Dusenberry)ৰ অভিধাৰণা ঃ** জেমছ ডুচেনবাৰীয়েও মানুহৰ ভোগ আচৰণৰ ব্যাখ্যা আগবঢ়াইছে। ডুচেনবাৰীয়ে আপেক্ষিক আয়ৰ অভিধাৰণা প্ৰৱৰ্তন কৰিছিল। ইয়াত তেওঁ প্ৰদৰ্শন বিপাকে ভোগফলক প্ৰভাৱিত কৰা বুলি উল্লেখ কৰিছে। প্ৰদৰ্শন বিপাক মতে, মানুহৰ এক সহজাত প্ৰবৃত্তি হৈছে নিজৰ প্ৰতিবেশী ধনী লোকৰ ভোগৰ ধৰণ অৱলম্বন কৰিব বিচৰা। এনে ক্ষেত্ৰত ভোগৰ ধৰণ আনৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল হৈ পৰে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ তলৰ উক্তিবোৰ শুদ্ধ নে অশুদ্ধ উল্লেখ কৰক।

(ক) ভোগৰ গড় প্ৰৱণতা আৰু সঞ্চয়ৰ গড় প্ৰৱণতা তলৰ সম্পৰ্কৰ সহায়ত ব্যাখ্যা কৰিব পাৰি —APC + APS = 1 (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

(খ) উপভোক্তা এজনৰ ভোগ ব্যয়ক প্ৰভাৱিত কৰা এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ কাৰক হ'ল আয়ৰ বিতৰণ। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

প্ৰশ্ন নং ৪ ঃ APC আৰু MPC ৰ মাজৰ যিকোনো এটা পাৰ্থক্য লিখক। (৩০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

.....

.....

৮.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- ভোগ ফলনে উপভোক্তাৰ আয় আৰু ভোগৰ সম্পৰ্কক দেখুৱায়।
- কেইন্সৰ মনস্তাত্বিক তত্ত্ব অনুসৰি, যেতিয়া আয় বৃদ্ধি হয়; উপভোগো বৃদ্ধি হয় কিন্তু আয়তকৈ কম হাৰত। বৰ্দ্ধিত আয় কোনো এক অনুপাতত ভোগ আৰু সঞ্চয়ৰ মাজত বিতৰণ কৰা হয়।
- ভোগ ফলনৰ দুটা ধৰ্ম আছে — ভোগৰ গড় আৰু প্ৰান্তিক প্ৰৱণতা।
- ভোগ ব্যয় আৰু উপভোক্তাৰ আয়ৰ অনুপাতক ভোগৰ গড় প্ৰৱণতা বুলি কোৱা হয়।
- ভোগৰ প্ৰান্তিক প্ৰৱণতা হ'ল ভোগ ব্যয়ৰ পৰিৱৰ্তন আৰু আয়ৰ পৰিৱৰ্তনৰ মাজৰ অনুপাত।
- ভোগ ব্যয়ক বিভিন্ন উপাদানে প্ৰভাৱিত কৰে। এই উপাদান সমূহক বিষয়নিষ্ঠ আৰু বস্তুনিষ্ঠ এই দুটা ভাগত ভগোৱা হয়।

৮.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ (ক) শুদ্ধ (খ) শুদ্ধ

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ APC হ'ল ভোগ ব্যয় আৰু আয়ৰ অনুপাত। আকৌ MPC হ'ল ভোগৰ পৰিবর্তন আৰু আয়ৰ পৰিবর্তনৰ মাজৰ অনুপাত।

৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ (ক) শুদ্ধ (খ) শুদ্ধ

৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ APC আৰু MPC ৰ মাজৰ এটা পার্থক্য হ'ল —

APC হ'ল ভোগ ব্যয় আৰু আয়ৰ অনুপাত। আনহাতে, MPC হ'ল ভোগ ব্যয়ৰ পৰিবর্তন আৰু আয়ৰ পৰিৱর্তনৰ মাজৰ অনুপাত।

৮.৯ অধিক জানিবৰ বাবে

1) Dillard, D. (2005). *The Economics of John Maynard Keynes*: *The Theory of a Monetary Economy,* USA: Kessinger Publishing, LLC.

2) Rana, K.C. & Verma, K.N. (2009). *Macroeconomic Analysis*, Jalandhar: Vishal Publications.

3) Diulio, E. A.(1983). *Theory and Problems of Macroeconomic Theory*, Singapore: Schaum's Outline Series, McGraw-Hill Book Company.

অসমীয়া গ্রন্থ ঃ

১) আহমেদ, ৰফিক. ২০০৯ . *সমষ্টিগত অর্থতত্ত্ব,* যোৰহাট ঃ ইউনিকা প্রকাশন।

৮.১০ আৰ্হি প্রশ্ন

(ক) চমু প্রশ্ন (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

প্রশ্ন নং ১ ঃ উপভোগৰ প্রান্তিক প্রৱণতাৰ ধাৰণা ব্যাখ্যা কৰক।

প্রশ্ন নং ২ ঃ উপভোগ ফলন কি? ব্যাখ্যা কৰক।

(খ) ৰচনা ধর্মী প্রশ্ন (৩০০-৫০০ শব্দৰ ভিতৰত)

প্রশ্ন নং ১ ঃ এজন উপভোক্তাৰ উপভোগ ব্যয়ক প্রভাৱিত কৰা কাৰকসমূহ আলোচনা কৰক।

প্রশ্ন নং ২ ঃ উপভোগৰ মনস্তাত্বিক নীতি বহলাই ব্যাখ্যা কৰক।

প্রশ্ন নং ৩ ঃ উপভোগ ফলনৰ ধর্মসমূহ কি কি?

প্রশ্ন নং ৪ ঃ APC আৰু MPC ৰ মাজৰ সম্পর্ক কাল্পনিক উদাহৰণৰ সহায়ত ব্যাখ্যা কৰক।

*** ***** ***